SERILE ÎN CĂTUNUL DE LINGĂ DIKANKA

Istorisiri date la tipar de prisăcarul Panko Roşcatu

Partea întîi

Precuvîntare

„Ce parascovenie o mai fi şi asta: *(Serile în cătunul de lingă Dikanka)* «Care seri?» Şi vrea să facă vîlvă în lume cu ele - cine? un prăpădit de prisăcar! D-apoi, har Domnului, pene de scris sînt berechet, au mai rămas nejumulite destule gîşte, iar zdrenţe potop, tot să se facă din ele hîrtie! Că pesemne tot nu-s încă destui cei, din orice tagmă şi adunătură ar fi, care şi-au tămînjit degetele cu cerneală! I-a dat brînci inima acum şi unui prisăcar să apuce pe urmele lor! Da-i şi adevărat, s-au înmulţit tipăriturile, de nu mai pridideşti să-ţi vină în minte ce-ai mai putea împacheta cu atîta hîrtie.
Presimţisem eu, de-acum o lună presimţisem c-o să-mi aud asemenea vorbe! Că adică, staţi să vă spun, dacă vreunul dintre-ai noştri, de la ţară, se-ncumetă cumva cît de cît dincolo de coclaurii lui încercînd a face un pas în lumea largă - mamă, mamă! E ca şi cum s-ar brodi să te duci vreodată acasă la un pan din cei mari, bogaţi: te împresoară servitorii şi unul nu-i să-ţi vorbească altfel decît în bătaie de joc. N-ar fi mare ce, la urma urmei, de i-ai şti barem pe toţi slugi de frunte, dar ţi-ai găsit! pînă şi vreun flenduros dintre băitănaşii de dîrvală, doi bani nu dai pe el, unul de tîndăleşte prin curtea din dos - pînă şi ăsta se-amestecă, sare cu gura; şi, care mai de care, numai să-i vezi ce prind a bate din picior la tine: „Ehe, încotro, ce pofteşti? Ia cară-mi-te de-aici, badeo, cară-te, cară-te, nu sta!..." Că să vă spun... Da ce să mai stric vorba! Mai uşor mi-e să călătoresc de cîte două ori pe an pînă la Mirgorod, unde, iată s-au împlinit cinci ani de cînd n-am mai fost, aşa că nu m-am mai văzut de atunci cu substitutul de la judecătoria zemstvei nici cu sfinţia-sa protopopul, decît să mă arăt ochilor simandicoasei lumi de care ziceam. Atît numai că, de! o dată ce tot m-am arătat, vreau - nu vreau trebuie să şi dau socoteală de ce.
Pe la noi, dragi cititori, nu-mi luaţi spusa în nume de rău (că poate vă este cu supărare, cum de intră-n vorbă cu dumneavoastră aşa, nesfiit, un prisăcar. de parcă l-ar agrăi pe alde cuscru-său, ori cumătru-său), la noi la ţară din moşi-strămoşi să vedeţi cum este: îndată ce a pus capăt muncii cîmpului, ţăranul se aburcă pe cuptor la odihnă şi nu mai pogoară de-acolo toată iarna, iară prisăcarul, bunăoară eu, îşi mută stupii in temnic, la adăpost de lumină şi frig-şi-apoi cînd nu s-o mai zări în slava cerului nici un şir de cocori şi nici în porni urmă de rod, atunci negreşit, măcar că de înserat abia a-nserat, se şi iveşte undeva, în celălalt capăt al uliţei, pîlpîire de opaiţ în vreun geam şi se-aud azbind dintr-acolo, de hăt-departe, hohote de rîs, cîntece, zdrăngănit de balalaică, alteori şi viers de scripcă, glasuri învălmăşite, larmă... E o *şezătoare,* nreciim zice lumea la noi. Care şezători, binevoiţi dumneavoastră de luaţi aminte, seamănă cu balurile dumnevoastră, dar nu-i a spune că întru totul. Că dumneavoastră, de vă duceţi la bal, vă duceţi anume să împletiţi acolo din njcioare cît veţi împleti şi să căscaţi din timp în timp cu palma la gură; pe cîtă vreme la noi fetele, cînd se-adună ele stol într-o căsuţă, seara, nu-s nicicum la bal venite, îşi iau cu ele fusul, îşi iau raghilă de pieptănat fuiorul; şi la început chiar parcă lucrează cu adevărat: fusele sfîrîie, fetele trag cîntec după cîntec, nu-şi înalţă nici una privirea măcar o clipă să cate-n jur; dar ia numai să dea buzna-n casă o ceată de flăcăi cu lăutarul printre ei, şi-apoi ţin-te chiot de veselie, ţine-te zburdăciuni, începe danţul, se încinge o zbenguială de nu mai dovedeşti a o povesti.
însă cel mai frumos şi mai frumos e atunci cînd se strîng toţi ciorchine şi se-aşază la spus şi dezlegat cimilituri sau numai la sporovăit între ei. Doamne sfinte! Cîte şi mai cîte nu-şi istorisesc atunci! De unde mai scot atîtea povestiri despre întîmplări din trecut? Ce mai înfricoşare stîrnesc cu cîte unele din băsnirile lor! Şi totuşi, mie unul îmi vine a crede că nicăieri nu s-au istorisit atîtea şi-asemenea minunăţii ca la şezătorile din casa

lui Panko Roşcatu, prisăcarul... De ce m-o fi poreclit lumea Roşcatu, zău de ştiu! Doară chica, pare-mi-se, acum mi-e mai curînd sură decît roşcată. însă pe la noi, nu vă fie cu bănat, asta-i deprinderea: cui i s-a pus o dată o poreclă, cu ea rămîne acela în vecii vecilor. Ei, şi să fi văzut ce era în serile din ajunul vreunei sărbători: se-adună musafiri peste musafiri în bojdeucă la prisăcar, se aşază toţi roată în jurul mesei la voroave - şi-apoi să tot stai să-i asculţi. Şi ce să vă spun, care veneau nu erau te-ntrebi cine, ţărani din sat. Ba i-ar fi făcut cinste, poate, şi unuia mai sus-pus decît unui prisăcar ca mine, să-i calce pragul asemenea oaspeţi. Ca. de-o pildă, nu ştiu de-l ştiţi, Eoma Grigorievici, dascălul bisericii din Dikanka. Ce cap avea omu-ăsta, hehe! Straşnice istorisiri se mai pricepea să depene! Două din ele le-am şi pus în cărţulia asta. Niciodată nu ţi-ar fi umblat el cu anteriu de atică pestriţ, cum veţi vedea la atîţia alţi dascăli de la bisericile de prin sate; ba pînă şi-n zi de lucru poftiţi de treceţi pe la el, că o să vă intîmpine-n poartă îmbrăcat totdeauna cu giubea de postav bun, de culoarea chiseliţei de cartofi, ţinută la rece - şi-l cumpăra din Poltava, îl costă la vreo Şase ruble cotul. Despre cizmele lui, nimeni în tot cătunul nostru nu v-ar spune cumva că au iz de răbuială-, ba dimpotrivă, la noi oricine ştie cu ce şi le dă el, Otna Grigorievici: cu untură din cea mai faină, de care, gîndesc eu. cutare sau cutare altul dintre ţărani ar fi bun-bucuros să şi pună şi în mîncare. Şi tot aşa, ,nieni nu v-ar spune despre dascălul nostru că l-ar fi văzut vreodată ştergîn-U-Şi nasul cu poala giubelei, precum fee atîţia alţii din tagma lui; el nu, pentru " a scotea din sîn, unde-o ţinea păiurită frumos, basma albă tivită cu roşu pe

toate patru marginile şi, după ce punea bună rînduială cu basmaua acolo unde avea el trebuinţă, o păţurea la loc chitind-o în douăsprezece precum îi era deprinderea, de şi-o vîra înapoi în sîn. Şi-apoi un altul dintre musafiri... £ d-apoi acest altul se ţinea aşa de mare domn, încît, fără să stai nici o clipită la cumpene, ai fi putut să-l pui de-a dreptul consilier comunal ori să-l faci jude hotarnic. Odată îşi proţăpea un deget în aer înaintea lui şi, cu ochii ţintă la vîrful acelui deget, se apuca să cuvînteze - dă-i şi dă-i, cu tereremuri, cu întorsături de tot felul, parc-ar fi citit din carte! Stai, asculţi cît îl asculţi şi te iei de gînduri. Să te taie, să te omoare, nu pricepi iotă. De pe unde o mai fi adunat asemenea vorbe sucite? într-un rînd, Foma Grigorievici ticluise în privinţa aceasta o pildă pe cinste şi i-a spus-o: cică, după ce stătuse în şcoală, pe alte meleaguri, la un dascăl care-l învăţase az-buchea, un tinerel se-ntoarce tobă de carte acasă la tat-su şi atîta limbă latinească ştia, încît chiar o uitase pe asta a noastră, de creştini pravoslavnici. Orice cuvînt el mi ţi-l cîrnea, să sune în coadă cu *us.* în gura lui lopata era lopatus, muierea - muierus. Iată că-ntr-o zi, cum s-a nimerit, se duce cu tata-su pe ogor. Vede el acolo o greblă şi, burduf de latinească precum era, îl întreabă pe taică-su: „Cum îi zice, taică, acestei scule pe limba voastră?" Dară, tot căscînd gura, călcase pe dinţii greblei. Pînă să-i răspundă tătîne-su, coada greblei numai ce-şi ia vînt şi, săltînd de jos, poc! una la mir feciorului. „Fire-ar ea de greblă!" s-a mîniat atunci învăţăcelul şi, strigînd acestea, sărise îndărăt de-un stînjen şi-şi apăsa fruntea cu palma: „Te seacă la ficaţi, aşa izbeşte, brînci-l-ar dracu-n apă de pe pod pe cel de-a zămislit-o!" Şi iac-aşa! Dintr-o dată îşi amintise odorul numele uneltei... Care pildă însă nu i-a mers la inimă celuilalt, povestitorului cu vorbe sucite şi învîrtite. Fără a slomni cuvînt, s-a ridicat el în picioare şi, punînd bărbia în capul pieptului, a rămas pe loc în mijlocul încăperii, crăcănat, a vîrît mîna pe urmă în buzunarul dindărăt al caftanului său galben-prăzuliu, de şi-a scos tabacherea, avea una rotundă cu capac smălţuit, a deschis-o dînd cîteva bobîrnace în mutra, pictată pe capac, a unui ghinărar de-al osmanlîilor şi, înfigîndu-şi degetele în tabacul acela al lui frecat cu cenuşă şi frunze de leuştean, drept care luă cam multişor pentru o singură dată, duse repezit grămăjoara de tabac la nas fără să lase jos cotul, şi din zbor o trase pe nări toată, nici măcar atingîndu-şi cu degetul gros una sau cealaltă din nări - şi mereu mut, nici o vorbuliţă. Abia după ce s-a scotocit în alt buzunar, de şi-a luat în mînă basmaua cu pătrăţele, albastră, de pînză de bumbac, abia atunci şi-a descleştat fălcile şi a mormăit întru sine ceva care parcă ar fi fost o zicală, parcă nu: „Să n-arunci mărgăritare înaintea porcilor..." „Gata gîlceava". mi-am spus băgînd seamă că degetele lui Fonia Grigorievici se şi pregăteau să alcătuiască o tiflă. Noroc de baba mea: i-a dai prin minte să pună iute pe masă tocmai atunci colac cald, abia scos din cuptor şi nişte unt. Numaidecît toţi cei de faţă s-au aşternut pe treabă, mîna lui Fonia Grigorievici, în loc să se înalţe ca să facă semnul de ocară, a pornit şi ea, cu
degetele desfăcute, spre colac şi, precum se întîmplă totdeauna în asemenea împrejurări, musafirii au început să ridice-n slava cerului iscusinţa întru copturi
stăpînei casei... Mai venea la noi de sărbători încă cineva care povestea cu şart; dar musafirul acesta (mai bine ar fi nici să pomenim de el asupra nopţii) totdeauna scotea nu ştiu de unde nişte istorii atît de înfricoşătoare, că ţi se făcea părul măciucă. Dinadins n-am pus aici, în carte, cele ce

ne istorisea el. Mai vîram în sperieţi o mulţime de oameni şi - ferească Sfîntul! - ar fi prins toţi să se teamă de prisăcar, ca de naiba. Las numai să ajung eu pînă la anu, de mi-o da zile Cel-de-sus, şi să apuc a tipări încă o cărţulie ca asta, - atunci poate oi avea chip să cuprind în ea şi băsniri, dintr-acelea spăimoase, cu suflete înturnate de pe ceea lume şi cu fel de fel de năstruşnicii cîte au fost de s-au petrecut în vechime pe meleagurile drept-credinciosului nostru popor. S-ar mai putea să daţi în acea cărţulie şi peste nişte istorioare scornite de mine, pri-săcarul, pentru nepoţi, cînd mă apucam să le povestesc. Numai să aveţi dumneavoastră bună dorinţă de-a mă asculta ori citi, că din parte-mi, helbet - doar lenea, bat-o pîrdalnicul, de mă mai împiedică uneori să scormon în sacul cu poveşti, altminteri am tot strîns în el cît să umplu şi zece cărţulii de-acestea.
Na-ţi-o frîntă, era să uit cel mai de seamă din toate: cum vi-ţi porni în călătorie domniile-voastre către mine, apoi sfoară să ţineţi şleahul cel mare, cu stîlpişori din verstă-n verstă, care duce la Dikanka. Dinadins am pus în frunte, pe ftla-ntîi, numele satului: ca să puteţi nimeri fără zăbavă în cătun la noi. Că Dikanka, gîndesc, o ştiţi mneavoastră destul de bine din auzite. Şi pe drept cuvînt: mai spălăţele-s casele acolo decît cocioaba unde-şi face vacul, aici, în cătun, un biet prisăcar ca mine. Cît despre grădină, nici vorbă - în tot Petersburgul dumneavoastră n-o să găsiţi una asemeni, oricît aţi umbla. Şi după ce aţi sosit la Dikanka, nu mai aveţi decît să-l întrebaţi pe cel dintîi copilandru ce v-o ieşi în cale mînînd gîştele la păscut, cu cămăşuţa pe el potlog: .,Măi ţîcă, unde stă Panko Roşcatu, prisăcarul?" - „Iote colo!" o să vă spună el, arătînd cu degetul şi, dacă doriţi, vă şi duce pînă în cătun. O să vă rog numai să nu prea puneţi domniile-voastre mîinile la spate mergînd şi, cum se zice, să »o porniţi la plimbare pe uliţă ca vodă prin lobodă, nu de aha, dar uliţele din cătunele noastre nu-s netede ca-n palmă precum cele de prin faţa Curţilor dumneavoastră. Mai anţărţ, făcînd drumul de la Dikanka spre noi în teleguţa ui cea nouă la care o înhămase pe Murga, nu zici că Foma Grigorievici s-a dus e-a berbeleacu într-o viroagă cu tot cu iapă şi teleguţă, măcar că de mînat, mira chiar el, nu altcineva - şi doară are patru ochi, că uneori îşi mai pune o Pereche, asta de la prăvălie, de cumpărat.
Dar şi pe urmă, după ce-ţi pofti în casă la mine: să vedeţi numai ce soi de
Peni galbeni v-om da noi să gustaţi - nişte pepeni cum, poate, de cînd sîn-
1 n-aţi mîncat; şi-o miere, iacă, mă jur pe ce vreţi - nicăieri în alte cătune.
•cit aţi întreba, mai bună n-o să găsiţi. Aduc un fagure în casă şi cît ai clipi.

închipuiţi-vă ce miere, toată încăperea se umple de mireazmă: lacrimă, cleştar din acela scump care se pune la cercei - aşa-i de limpede. Şi-apoi cu ce plăcinte o să vă mai înfrupte băbuţa mea! De-aţi şti numai ce plăcinte: dulci-zahăr! Iară untul din ele, doar cît muşti o dată, uite-aşa începe a-ţi musti pe buze. Da zău, cînd stai şi te gîndeşti, meşter mai e şi muieretul ăsta la cîte şi mai cîte! Cvas de pere cu porumbe băut-aţi dumneavoastră vreodată, sau votcă pusă la fiert cu stafide şi prune uscate? Ori să mîncaţi cumva uneori, de vi s-a întîmplat, nişte păsat cu lapte... Maica Ta, Doamne, ce de-a bucate alese mai sînt pe lume! Cînd te-apuci să-nfuleci, raiul ţi se deschide înaintea ochilor şi mai multe nu. Bunătatea bunătăţilor! Anul trecut, de-o pildă... Dar adică ce m-am apucat eu să lungesc vorba atît?... Porniţi-vă numai dumneavoastră la drum, porniţi-vă degrab; las de n-o să pomeniţi după aceea şi cui v-o-ntreba, şi cui nu, ce bine aţi ospătat la noi.
PiisăcamlPanko Roşcatu
k
ţf,. Pentru orice întîmplare, şi ca să nu mă ţină de rău cineva, dau mai la vale aici, cu rînduiala ce o cere alfavita, o listă de cuvintele care, cuprinzîndu-se în această cărţulie, pot să nu fie cunoscute oricui.
Bandura - instrument muzical, un fel de ghitară.
Hopak 1
Kersîn — putină, hîrdău.
Corăbioară - găteală femeiască ce se purta pe cap.
Contăş - veşmînt din vechi vremuri, ce se purta pe deasupra celorlalte straie.
Mof - şuviţă de păr din cap, lungă, ce se înfăşură în jurul urechii.
Scufie - un fel de bonetă.
Svitka - un fel de caftan scurt în poale.
Ciumaci - cărăuşi ce se duceau în Crimeea să cumpere - ca să aducă de acolo în Ucraina, şi să vîndă - sare şi peşte.
Din acest glosar de 74 cuvinte ucrainene sau de origine ucraineană, înadins întocmait de Gogol, am spicuit cîteva care, precum spune prisăcarul, *„pot să nu fi[1] cunoscute"* oricărui cititor (n. trad.).
Cazacii se purtau raşi pe cap, lăsîndu-şi doar o şuviţă, de frumuseţe (n. trad.)-